

تأثیر شوک نرخ ارز و تولید ناخالص داخلی بر عقود اسلامی کشور

^۱ مرتضی حقیقی

^۲ مرجان دامن کشیده*

^۳ منیژه هادی نژاد دارسرا

^۴ آخشیار سیدشکری

^۵ محمدرضا میزائی نژاد

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۳۱

چکیده

هدف مقاله حاضر تأثیر عوامل اقتصادی - مالی، اثر شوک نرخ ارز و اثر شوک تولید ناخالص داخلی، بر عقود اسلامی کشور طی سال‌های ۱۳۶۳-۱۴۰۰ می‌باشد. این پژوهش با استفاده از مدل خود رگرسیون برداری SVAR انجام شده است. این تحقیق به لحاظ هدف، کاربردی بوده و از نظر ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. داده‌های این مطالعه از پایگاه‌های منتشر کننده اطلاعات رسمی، مانند بانک مرکزی و پژوهشگاه پولی و بانکی بانک مرکزی و همچنین سالنامه‌های آماری به دست آمد است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های گرداوری شده، از روش‌های اقتصادسنجی خود رگرسیون برداری ساختاری SVAR استفاده شد و نیز برای تحلیل آماری از نرم‌افزارهای اقتصادسنجی ایویوز ۱۲ استفاده گردید. در ابتدا به تصریح مدل تحقیق پرداخته شد، سپس آزمون‌های پایایی با استفاده از روش فیلپس پرون صورت پذیرفت و در ادامه به انجام آزمون‌های هم‌جمعی با استفاده از آزمون جوهانسن - جیسلیوس پرداخته شد و در ادامه به تخمین مدل با استفاده از روش SVAR پرداخته و آزمون‌های ثبات مدل، IMPULSE RESPONSE و تجزیه واریانس نیز صورت پذیرفت و در نهایت به اثر متغیرهای پژوهش پرداخته شد. نتایج این پژوهش نشان داد بین اثر شوک نرخ ارز و اثر شوک تولید ناخالص داخلی بر عقود اسلامی کشور تأثیر معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: عوامل اقتصادی، عوامل مالی، نرخ ارز، تولید ناخالص داخلی

۱ دانشجوی دکتری گروه اقتصاد، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. morteza_h70@yahoo.com

۲ گروه اقتصاد، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) - m.damankeshideh@yahoo.com

۳ گروه اقتصاد، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران manijeh_hadinejad@yahoo.com

۴ گروه اقتصاد، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران - ksshokri@yahoo.com

۵ گروه اقتصاد، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران mirzaei4633@gmail.com

مقدمه

جذب منابع از اهداف کلیدی، اساسی و راهبردی بانکها و مؤسسات مالی اعتباری به شمار می‌رود و نقش ویژه‌ای در ارائه خدمات بانکها ایفا می‌کند و شاخص مهمی در ارزیابی موفقیت بانکها محسوب می‌شود. به‌طور کلی در اقتصادهایی نظیر اقتصاد ایران که سیستم مالی آنها مبتنی بر بانک است، بانکها سهم عمده‌ای در تجهیز و تخصیص منابع مالی از طریق سپرده‌پذیری و اعطای تسهیلات دارند. از این منظر تحولات حجم سپرده‌های بانکی و شناسایی عوامل مؤثر بر میزان شکل‌گیری آنها به‌واسطه دو کارکرد فوق از اهمیت ویژه‌ای در نزد پس‌اندازکنندگان، مدیران نظام بانکی و سیاست‌گذاران اقتصادی برخوردار است (اسماعیلی، ۱۳۹۷). در مفهوم اقتصادی، سرمایه‌گذاری خرید کالاهایی است که امروز مصرف نمی‌شوند اما در آینده برای ایجاد ثروت استفاده می‌شود. در امور مالی، سرمایه‌گذاری یک دارایی پولی است که با این ایده که دارایی درآمد را در آینده تأمین می‌کند یا بعداً باقیمت بالاتر برای سود فروخته می‌شود، خریداری می‌گردد. سرمایه‌گذاری بر رشد اقتصادی جامعه و افزایش رفاه مردم به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه تأثیرات فراوانی دارد. کشورهایی در جامعه‌ی جهانی حرفی برای گفتن خواهند داشت که توان فنی و تولیدی بالایی داشته باشند و وجود سرمایه‌گذاری در این امر بسیار دخیل است (مومنی، ۱۴۰۰). در قراردادهای مشارکتی بانک با استفاده از منابع سپرده‌های سرمایه‌گذاری و منابع دیگر بانک، تمام یا بخشی از سرمایه‌ی مورد نیاز فعالان اقتصادی را از راه قراردادهای مشارکتی مانند: مشارکت مدنی، مشارکت حقوقی، مضاربه، سرمایه‌گذاری مستقیم و سلف تأمین کرده و با آنان در سود حاصل از فعالیت اقتصادی شریک می‌شود. این قراردادها ماهیت اذنی دارند و بانک (در برابر سهمی از سود)، به متقاضی تسهیلات، اذن تصرف در سرمایه‌ی متعلق به بانک و استفاده از آن را می‌دهد. در این شیوه بانک در جایگاه صاحب سرمایه یا شریک سرمایه‌گذار بوده و مطابق موازین شرعی و قانونی پیامدها و مخاطره‌های فعالیت اقتصادی و سرمایه‌گذاری را بر عهده می‌گیرد.

یکی از ابزارهای بسیار مهم برای رشد و توسعه کشورها، بانکها هستند. به‌طور کلی بانکها می‌توانند با جذب نقدینگی و ارائه تسهیلات به رشد و توسعه اقتصادی کشور و همچنین دستیابی به برنامه‌ها و اهداف چشم‌انداز پنج

ساله سهم بسزایی داشته باشند. علاوه بر این، تسهیلات بانکی می‌تواند به عنوان مکمل سرمایه مولد، سهم بسزایی در رشد سرمایه‌گذاری و تولید کشور داشته باشد. موفقیت رشد اقتصادی یک کشور در گرو داشتن یک سیستم بانکی سالم و کارآمد است که بدون توسعه مالی امکان‌پذیر نیست. در واقع سیستم بانکی به عنوان پل ارتباطی بین هزینه‌های مالی مازاد و منابع مازاد عمل می‌کند. (تقی‌پور، ۱۳۹۵).

بازار استقراض در اقتصادهایی مانند ایران، بانک محور است زیرا بازار سرمایه توسعه نیافته و محدود است. در نتیجه، کسب‌وکارها و سرمایه‌گذاران نمی‌توانند مستقیماً با پس‌اندازکنندگان -منابع وجوه قابل استقراض- از طریق فروش سهام یا اوراق قرضه برای تأمین منابع مالی خود درگیر شوند. در نتیجه بانکها تنها منبع تأمین مالی سرمایه‌گذاران در بازار رسمی هستند و اگر بانکها نتوانند این کار را انجام دهند، تنها گزینه دیگر سرمایه‌گذاران در بازار غیررسمی، استقراض با نرخ سود بالاتر است. بانکها به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه بازار پول، نقش بسزایی در اقتصاد کشور ما ایفا می‌کنند، زیرا این کشور یک اقتصاد بانک محور است.

بحران‌های اقتصادی در سال‌های اخیر و ثبات بانکداری اسلامی نسبت به بانکداری ربوی توجه بسیاری کشورها از جمله کشورهای غربی را معطوف به این شیوه بانکداری نموده است. اخیراً تلاش‌های بسیاری برای تبیین و شناسایی عملکرد بانکداری اسلامی صورت گرفته است و بعضاً کشورهای غربی با رغبت بیشتری جهت شناسایی سازوکار حاکم بر این نظام بانکی به پژوهش و تحقیق پرداخته‌اند. در نظام اسلامی با تحریم ربا، زمینه‌ای برای اختصاص پس‌انداز به معامله‌های ربوی وجود ندارد، لذا یگانه راه برای کسانی که قصد کسب درآمد از پس‌اندازهایشان دارند، درگیر شدن با بخش واقعی اقتصاد است. این امر سبب می‌شود، تمام وجوهی که پیش از این صرف وام‌های ربوی می‌شد، اینک به بخش حقیقی اقتصاد عرضه شود و در نتیجه وجوه عرضه‌شده برای سرمایه‌گذاری در تمام عرصه‌های اقتصادی افزایش پیدا می‌کند. نظام بانکداری ایران فاصله زیادی با تحولات صنعت بانکداری جهانی دارد. بانک‌های موجود در ایران به علت ساختار و نبود فضای رقابتی، وجود مشکلات مدیریتی و روش‌های اجرایی قدیمی پاسخگوی واقعی نیازهای سریع‌اً در حال تغییر مشتریان و تسهیل در امور آنان نیستند و تا حدود زیادی باعث نادیده

انگاشتن نیازهای مشتریان شده است. این روند باعث شده است تا بخش واقعی اقتصاد از جمله بخش صنایع کشور نتوانند هم پای تحولات صنعتی جهان گام بردارند. دنیای امروزه طالب بانکداری مدرن، با سرعت، پاسخگو، کارا و اثربخش است و تضمین ثبات نظام اقتصادی کشور نیازمند صنعت بانکداری با ویژگی‌های مذکور است. صنعتی که هزینه‌های نظارتی و هزینه‌های عملیاتی خود را به حداقل برساند و توسعه بخش واقعی اقتصاد را به همراه داشته باشد (تقی پور، ۱۳۹۵).

بانک‌ها با انجام فعالیت‌هایی اقتصادی، همواره به فکر ارائه تسهیلات بیشتر هستند و می‌خواهند منابع مالی به‌سوی اهداف پرسود سوق داده شود. بنابراین می‌توان گفت بانک‌ها بنگاه‌های اقتصادی خصوصی اما باهدف عمومی می‌باشند، چراکه سیستم پرداخت‌ها و واسطه‌گری، لازمه رشد اقتصادی جامعه می‌باشد. بنابراین هدف از انتخاب و بررسی این موضوع اهمیت مباحث کلان اقتصاد از جمله مهمترین آنها یعنی سرمایه‌گذاری کل در کنار بانکداری اسلامی است و اینکه آیا پس از تصویب قانون بانکداری اسلامی در سال ۶۲ تاکنون این قانون توانسته است روند شاخص‌های کلان اقتصادی اثرهای لازم و مطابق با کاراتر بودن نظام بانکداری اسلامی (عقود مشارکت) نسبت به بانکداری متعارف (جدایی پول از سرمایه) داشته باشد یا خیر؟ لذا بررسی تاثیر عوامل اقتصادی - مالی بر عقود اسلامی کشور با تاکید بر تکانه‌های نرخ ارز و تولید ناخالص داخلی از اهمیت خاصی برخوردار است که این مقاله قصد دارد به بررسی آن در ایران بپردازد.

ادبیات پژوهش:

بانکداری

بانک‌ها اصلی‌ترین تأمین‌کننده منابع مالی بخش‌های واقعی اقتصاد (صنعت، کشاورزی و خدمات) محسوب شده و در کنار کارکرد اصلی خود (تجهیز و تخصیص بهینه منابع و ارائه خدمات متنوع به مشتریان)، به دنبال درآمدزایی و کسب سود همانند سایر مؤسسات اقتصادی می‌باشند. در اقتصاد اسلامی که بنای آن بر سرمایه‌گذاری، تأمین مالی مستقیم و حذف واسطه‌گری است قراردادهای متعددی وجود دارد که زمینه‌ی مناسبی را فراهم می‌کند. از مهم‌ترین این عقود مشارکتی هستند که عبارتند از: شرکت، مضاربه، مزارعه و سرمایه‌گذاری مستقیم. شرکت از معدود عقود است که از توانایی کم‌نظیری در بعد اقتصاد خرد و کلان

برخوردار است. اهمیت آن در اقتصاد خرد وقتی روشن می‌شود که صاحبان سرمایه به‌تنهایی قادر به ایجاد بنگاه تولیدی نباشند و در چارچوب عقد مشارکت سرمایه‌ی مشترک تشکیل داده و به هدف موردنظر که همان به دست آوردن سود باشد دست پیدا کنند. در بخش اقتصاد کلان نیز از این عقود جهت تأمین منابع طرح‌های بزرگ و زیربنایی که نیازمند سرمایه‌های کلان هستند می‌توان استفاده کرد. بانک‌ها مؤسساتی هستند که از محل وجوه راکد و سپرده‌های مردم می‌توانند سرمایه‌های لازم را با عنوان تسهیلات در اختیار صاحبان واحدهای صنعتی، کشاورزی و بازرگانی و اشخاص قرار دهند. تکامل بانکداری به زمانی که نوشتن به وجود آمد بازمی‌گردد و اکنون به‌عنوان یک موسسه که به بانکداری و ارائه خدمات مالی می‌پردازد اطلاق می‌گردد که همچنان رو به تکامل است. در حال حاضر واژه بانک عموماً به موسسه‌ای نسبت داده می‌شود که مجوز بانکداری داشته باشد و مجوز بانکداری نیز توسط دستگاه‌های نظارت مالی اعطا می‌گردد که توسط آن حق ارائه اغلب خدمات مهم بانکی از قبیل پذیرش سپرده‌ها و دادن وام را به آن مؤسسات می‌دهد. از دیگر سوی، موسسه‌های مالی دیگری هم وجود دارند که تعریف حقوقی بانک را ندارند و در اصطلاح موسسه اعتباری غیر بانکی نامیده می‌شوند. بانک‌ها زیرمجموعه‌ای از صنعت خدمات مالی هستند. به‌طورمعمول سود بانک‌ها از طریق کارمزد انجام خدمات مالی و نیز بهره‌ای که از راه سپرده‌های مشتریان به دست می‌آورد حاصل می‌شود (لیو و همکاران، ۲۰۰۶).

بانک سرمایه‌گذاری

بانک سرمایه‌گذاری یک واسطه‌گر مالی است که ماهیت شکل‌گیری‌اش بر اساس انتخاب ابزارهای صحیح و مناسب تأمین مالی و ارائه خدمات مشورتی در زمینه امور مالی و سرمایه‌گذاری بنا شده است. موسسه‌ها یا سازمان‌هایی که از بانک‌های سرمایه‌گذاری خدمات مالی دریافت می‌کنند، این انتظار را دارند که ارائه مشاوره مالی یا سهام خریداری‌شده توسط بانک سرمایه‌گذاری در سید سرمایه‌گذاری آن‌ها تحول مثبت ایجاد کند و بر میزان سودآوری آن‌ها اضافه کند (محتشمی، ۱۳۹۲).

نقش بانک در اقتصاد

بانک‌ها به‌عنوان مؤسسات مالی و خدماتی در یک جامعه نقش تعیین‌کننده‌ای را در گردش پولی و ثروت دارند و از

قوانین مالی اسلامی پایه‌ریزی کنند. تجلی این اقدام روبه رشد را در بانک‌هایی مانند بانک تجاری بین‌المللی *NCB* و بانک الجزیره عربستان سعودی و اکنون نیز در بانک بین‌المللی شریعت در امارات متحده عربی می‌توان مشاهده کرد.

بانکداری اسلامی: همان اهداف بانکداری متداول را دنبال می‌کند با این تفاوت که ادعا می‌شود که عملیات بانکی این بانک‌ها بر اساس فقه معاملات اسلامی صورت می‌گیرد (نجم آبادی، ۱۳۷۹). نظام بانکداری، هنگامی اسلامی دانسته می‌شود که بر پایه دین اسلام و سازگار با دستورهای آن باشد. نظام، مجموعه‌ای از اجزای مرتبط به هم است که در پی دستیابی به هدف‌های ویژه‌ای هستند. بر پایه این تعریف، نظام بانکداری اسلامی، معرف نظام جامعی، متشکل از اجزا، روابط و اهداف ویژه‌ای است که نخست، اسلامی باشند، دوم، با یکدیگر سازگار باشند و همدیگر را نفی نکنند، یعنی با تحقق اجزا و روابط، هدف تعیین شده، قابل دستیابی باشد و سوم، امکان تجزیه و تحلیل پدیده‌ها و رفتار سنتی اقتصادی و داوری درباره واقعیت‌ها و عینیت‌های اقتصادی را فراهم سازند (خاوری، ۱۳۹۷).

سرمایه‌گذاری

سرمایه‌گذاری از مباحث مهم در توسعه اقتصادی و مورد توجه خاص اقتصاددانان است که به دو بخش سرمایه‌گذاری دولتی و سرمایه‌گذاری خصوصی تقسیم می‌شود. از آنجاکه سرمایه‌گذاری دولت در کشورهای در حال توسعه یک ابزار سیاستی است، در میان سیاست‌مداران و طراحان اقتصادی کشورهای در حال توسعه این اعتقاد به‌طور گسترده وجود دارد که سرمایه‌گذاری دولت محرک مؤثری برای افزایش سرمایه‌گذاری خصوصی بوده و در نتیجه ابزار قدرتمندی برای سیاست‌های رشد اقتصادی و ثبات است (هژبرکیانی و خدامردی، ۱۳۹۰).

سرمایه‌گذاری دولتی از طریق تأثیری که به‌طور مستقیم بر روی بازدهی سرمایه‌گذاری خصوصی به‌جا می‌گذارد بر سرمایه‌گذاری خصوصی تأثیر خواهد داشت. همچنین باعث جانشینی مخارج سرمایه‌ای دولت به‌جای مخارج سرمایه‌ای خصوصی می‌شود (پژویان و خسروی، ۱۳۹۲).

سرمایه‌گذاری یکی از متغیرهای مهم در اقتصاد کلان است که ناشی از تقاضای بنگاه اقتصادی بر عامل سرمایه به‌عنوان یک عامل تولید است. وقتی که مقدار تعادلی عامل سرمایه مشخص شد مقدار تقاضای مطلوب سرمایه در هر دوره

جایگاه ویژه‌ای در اقتصاد هر کشور برخوردار هستند. فعالیت مثبت و مؤثر بانک‌ها می‌تواند در رشد بخش‌های اقتصادی و افزایش تولیدات در هر بخش و یا شکوفایی در برخی زمینه‌های اقتصادی اثرات مهمی را بر جای بگذارد. در جهان امروزه قسمت عمده مطالبات پولی به‌وسیله بانک‌ها انجام می‌پذیرد. اداره امور زندگی مردم و همچنین اداره امور اقتصادی کشورها، مستلزم وجود بانک‌هاست. برخی از مهم‌ترین خدمات بانکی را می‌توان بدین شرح بیان نمود: (موسویان و فیروزآبادی، ۱۳۸۷)

۱. نگهداری پول: بانک‌ها محل امنی برای حفظ پول مردم می‌باشند چون در هر زمانی و به‌سرعت، مردم می‌توانند پول خود را در اختیار بگیرند.
۲. انتقال پول: که نقش مهمی در تسهیل مبادلات تجاری و زندگی اقتصادی مردم دارند.
۳. جمع‌آوری و توزیع وجوه دولتی: مثل مالیات‌ها و عوارض را جمع کرده و به حساب دولت واریز نموده هم چنان که حقوق کارکنان را به دستشان می‌رسانند.
۴. تبدیل پول‌های مختلف به یکدیگر: تبدیل ارزهای خارجی و پول رسمی هر کشور.
۵. نشر پول تحریری: استفاده از چک همانند پول در مبادلات.
۶. اعطای تسهیلات: بانک‌ها با تجهیز سرمایه‌های ریزودرشت جامعه و سوق دادن آن‌ها به سمت فعالیت‌های مفید و مولد، نقش مهمی را در رشد و توسعه اقتصادی کشور ایفا می‌کند.

بانکداری اسلامی

ایده بانکداری اسلامی نخستین بار در دهه ۱۹۵۰ مطرح شد. نخستین بانک سرمایه‌گذاری اسلامی در دهه ۱۹۶۰ در مالزی و مصر شکل گرفت و بعد از آن در سال ۱۹۷۴ بانک اسلامی دبی و ... پدید آمد. در ضمن بانکداری بدون ربا در ایران در سال ۱۳۶۲ مورد تصویب مجلس قرار گرفت.

بانکداری و تأمین مالی اسلامی، پدیده‌ی به نسبت جدیدی است که فقط به چند دهه گذشته باز می‌گردد؛ با وجود این، در همین مدت کوتاه، این صنعت به رشد سالانه‌ای بیش از ۱۰ درصد رسیده است. صنعت بانکداری اسلامی در سطح جهان مطرح شده است.

تقاضای رو به رشد مصرف‌کنندگان برای مؤسساتی که منطبق با شرع عمل می‌کنند، سبب شده است بانک‌های متعارف، ساختار خود را به‌طور کامل بر اساس پیروی از

نوسان نرخ‌های متغیرهای کلان اقتصادی نظیر نرخ ارز، نرخ بهره، قیمت کالاها و خدمات، قیمت اوراق قرضه یا سهام موجب تغییر در اقلام داخل و خارج از ترازنامه مؤسسات مالی می‌شود. این تغییرات غالباً به تغییر در دارایی‌های بانک‌ها منجر می‌شود.

امروزه بانکداری یکی از با اهمیت‌ترین بخش‌های اقتصاد به شمار می‌آید. بانک‌ها، از یک طرف، با سازمان‌دهی دریافت‌ها و پرداخت‌ها، امر مبادلات تجاری و بازرگانی را تسهیل می‌کنند و موجب گسترش بازارها می‌شوند؛ از طرف دیگر، با تجهیز پس‌اندازهای ریز و درشت و هدایت آن‌ها به سمت بنگاه‌های تولیدی، زمینه‌های رشد و شکوفایی اقتصاد را فراهم می‌آورند. بانک‌ها در مسیر نیل به این اهداف، با چالش‌های متعددی روبه‌رو هستند.

تولید ناخالص داخلی

تولید ناخالص داخلی یکی از مهم‌ترین متغیرهای مؤثر بر گسترش عملکرد بانکی وضعیت رشد اقتصادی است رونق یا رکود اقتصادی به سپرده‌گذاران و سرمایه‌گذاران علامت می‌دهد که در شرایط مختلف اقتصادی تصمیم به سپرده‌گذاری و استفاده از تسهیلات جهت سرمایه‌گذاری در بخش بانکی نمایند. در حقیقت رونق اقتصادی از یک سو با افزایش درآمد، افراد و انگیزه آنان را برای پس‌انداز افزایش می‌دهد چراکه با افزایش درآمد با فرض ثابت بودن سایر شرایط شاهد افزایش پس‌انداز می‌باشیم و با توجه به اینکه ریسک سپرده‌گذاری در بخش بانکی نسبت به سایر سید دارایی‌ها کمتر و اندک است و نرخ بازدهی ناشی از آن کمتر تحت تأثیر نوسانات اقتصادی است، افراد بیشتر دارایی‌های خود را به سمت بخش بانکی سوق می‌دهند و با افزایش منابع و دارایی‌های بانکی زمینه را برای اعتبار دهی به بخش‌های تولیدی و در نهایت بهبود عملکرد بانکی فراهم می‌نمایند و از سوی دیگر با جریان یافتن رونق در بخش تولیدی به‌ویژه در بخش خصوصی سرمایه‌گذاران در جهت بهره از تسهیلات اعطایی بانکی برای استفاده بهینه از وضعیت پیش‌آمده سوق می‌یابند و از این دیدگاه نیز مجدد درآمد قابل‌تصرف جامعه افزایش و منابع مالی در بخش بانکی جهت ارائه تسهیلات به جریان می‌افتد. به عبارتی دیگر با افزایش تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی عرضه و تقاضا منابع مالی در بخش بانکی افزایش و تحت تأثیر قرار می‌گیرد همچنین می‌توان بیان داشت، از یک طرف متناسب با دیدگاه شاو (۱۹۷۳)، گلداسمیت (۱۹۶۹) و جونگ

فعالیت اقتصادی به دست می‌آید که همان موجودی مطلوب سرمایه‌نامیده می‌شود و بنگاه‌ها به دنبال رسیدن به این موجودی مطلوب می‌باشند. عمل بنگاه‌ها برای حرکت به سوی موجودی مطلوب سرمایه‌منجر به تغییر در موجودی سرمایه در هر دوره می‌شود که این تغییر در موجودی مطلوب سرمایه همان تعریف سرمایه‌گذاری خالص می‌باشد سرمایه‌گذاری جزء متغیرهایی است که در نوسانات اقتصادی و رشد اقتصادی نقش مهمی ایفا می‌کند متغیرهایی مثل هدف طبق تئوری‌های تقاضای کل روند اثباتی را طی می‌کند و کنترل مخارج دولت هم در اختیار دولت است بنابراین سرمایه‌گذاری خصوصی تنها متغیر تقاضای کل است که تأثیر به‌سزایی در ایجاد نوسانات دارد. در ارتباط با بحث سرمایه‌گذاری نظریات و منابع تئوریک تجربی بسیاری وجود دارد. با توجه به اینکه آثار و نتایج اقتصادی و اجتماعی و ... سرمایه‌گذاری و لطماتی که می‌تواند در جامعه و اقتصاد داشته باشد. لذا نظریه‌های سرمایه‌گذاری و عوامل مؤثر بر آن مورد مطالعه قرار می‌گیرد. سرمایه‌گذاری در اقتصاد یک جامعه از جهت متعددی دارای اهمیت می‌باشد از یک طرف با توجه به اینکه ظرفیت‌های تولیدی و فرآیند تولید مستهلک می‌شوند بنابراین اگر ظرفیت‌های مستهلک شده با سرمایه‌گذاری جایگزین نشوند در نتیجه ظرفیت تولید، تولید و مصرف سیر نزولی پیدا می‌کنند و از طرف دیگر موجب می‌شود ظرفیت‌های تولیدی جدیدی به وجود بیاید. پس سرمایه‌گذاری موجب ظرفیت‌های تولید بیشتر و در نتیجه تولید و رفاه بالاتر در جامعه می‌شود. (بلیک، ۲۰۱۷)

عقود اسلامی

به‌طور کلی عقود اسلامی در سیستم بانکی به چهار گروه تقسیم می‌شوند که عبارتند از (طیبیان، ۱۳۹۷):

۱. قرض‌الحسنه؛
۲. عقود مبادله‌ای (فروش اقساطی، اجاره به شرط تملیک، سلف، خرید دین، جعاله، ضمان)؛
۳. عقود مشارکتی (مشارکت مدنی، مشارکت حقوقی، مضاربه، مزارعه، مساقات)؛
۴. سرمایه‌گذاری مستقیم.

سرمایه‌گذاری مستقیم از نظر آثار و نتایج شبیه قراردادهای مشارکتی است و گاهی جزء این دسته قرار می‌گیرد.

نقش عوامل اقتصادی-مالی بر عقود اسلامی

(۱۹۸۶) رشد اقتصادی منجر به گسترش در عملکرد بخش مالی به‌ویژه در بخش بانکی می‌شود.

در دوره‌های رونق اقتصادی که تولید ناخالص داخلی افزایش می‌یابد شاهد کاهش در نرخ نکول اعتبارات هستیم. چراکه با افزایش تولید ناخالص داخلی تقاضای کل برای کالاها و خدمات افزایش می‌یابد و در نتیجه با افزایش سودآوری نرخ نکول اعتبارات کاهش می‌یابد. بنابراین در دو اقتصاد استرالیا و آمریکا نتیجه می‌گیریم که تغییر در تولید ناخالص داخلی بر میزان ریسک اعتباری تأثیر می‌گذارد (اصغر علی ۲۰۱۰). نرخ رشد تولید ناخالص داخلی واقعی و نرخ بیکاری فصلی می‌توانند به‌عنوان دو شاخص بیان وضعیت کلان اقتصادی در نظر گرفته شوند. که پویایی این دو متغیر ارتباط تنگاتنگی با توانایی خانوارها و بنگاه‌ها در بازپرداخت بدهی‌هایشان دارد. افزایش در تولید ناخالص داخلی به‌طور کلی نشان‌دهنده‌ی جریان درآمدی بزرگ‌تری برای خانوار و سودآوری بالاتری برای بنگاه است اما افزایش نرخ بیکاری نیز قدرت خرید خانوارها را در حال و آینده کاهش می‌دهد و معمولاً با کاهش تولید کالاها خدمات و بنگاه‌ها همراه است بنابراین در دوره‌ای از رشد اقتصادی قوی و شرایط مطلوب بازار کار وام‌گیرندگان در پرداخت بدهی‌هایشان بهتر عمل می‌کنند (بوفوندی و همکاران، ۲۰۱۱: ۱۱) نکته قابل ذکر دیگر اینکه بانک‌ها در دوره رونق اقتصادی تسهیلات بیشتری می‌پردازند و قرض‌گیرندگان این امکان را دارند که از طریق گرفتن تسهیلات جدید، نسبت به بازپرداخت تسهیلات قبلی خود اقدام کنند البته این رابطه در بلندمدت ممکن است به‌صورت عکس عمل کند (اصغر علی، ۲۰۱۰) و کافمن، ۱۹۹۹: (۱) در صورتی که رونق اقتصادی ادامه پیدا کند و تولید ناخالص داخلی رشد فزاینده‌ای داشته باشد بانک‌ها به دلیل برخورداری از شرایط مساعد ترانزنامه‌ای و خوش‌بینی نسبت به آینده استانداردهای پرداخت اعتبار را آسان گرفته و به سمت پرداخت اعتبارات به تسهیلات‌گیرندگان کم‌کیفیت‌تر می‌روند. لذا هنگامی که رکود آغاز می‌شود ریسک اعتباری به‌سرعت افزایش می‌یابد (نوروزی، ۱۳۹۲).

با رشد تولید ناخالص داخلی در ادوار گذشته منابع در اختیار بانک‌ها افزایش می‌یابد. در نتیجه تمایل به دریافت تسهیلات برای کلیه بخش‌های اقتصادی افزایش می‌یابد و بین خود بانک‌ها برای ارائه تسهیلات و اعتبار به مشتریان رقابت ایجاد می‌شود. در پی به وجود آمدن چنین فضایی

بانک‌ها کمتر به استانداردها و کیفیت اعتباری مشتریان توجه می‌کنند. متقاضیان تسهیلات نیز به دلیل انتظارات مثبتی که از وضعیت آینده اقتصادی دارند اقدام به دریافت تسهیلات می‌کنند. حال اگر این روند رونق اقتصادی ادامه نیابد. آنان برای بازپرداخت بدهی‌هایشان با مشکل روبه‌رو می‌شوند لذا از این جهت می‌توان ادعا کرد رشد تولید ناخالص داخلی با وقفه موجب افزایش ریسک اعتباری می‌شود؛ اما خود متغیر میزان تولید ناخالص داخلی احتمالاً تأثیری منفی بر ریسک اعتباری داشته باشد؛ زیرا وقتی وضعیت اقتصادی کشور بهبود می‌یابد و میزان تولید ناخالص داخلی افزایش می‌یابد مشتریان در بازپرداخت بدهی‌هایشان توانا می‌شوند بنابراین ریسک اعتباری بانک‌ها کاهش می‌یابد.

نرخ ارز

نرخ ارز به‌عنوان معیار ارزش برابری پول یک کشور در برابر کشورهای دیگر و منعکس‌کننده وضعیت اقتصادی آن کشور در مقایسه با شرایط اقتصادی سایر کشورهاست. در یک اقتصاد باز، نرخ ارز به دلیل ارتباط متقابل آن با سایر متغیرهای داخلی و خارجی، متغیری کلیدی به شمار می‌رود که سیاست‌های اقتصادی داخلی و خارجی و تحولات اقتصادی تأثیرات بسیاری بر آن می‌گذرانند. در مقابل نرخ ارز متغیری است که می‌تواند عملکرد اقتصاد و متغیرها را تحت تأثیر قرار بدهد. دولت با کاهش نقدینگی از میزان تقاضای ارز می‌کاهد در واقع کاهش نقدینگی یکی از عوامل تأثیرگذار بر نوسانات نرخ ارز می‌باشد.

نوسانات نرخ ارز بر بخش‌های مختلف اقتصاد به‌ویژه بر بنگاه‌های اقتصادی تأثیر می‌گذارد. این تأثیرات در اقتصادهایی که بخش خارجی آن اندازه قابل ملاحظه‌ای دارد می‌تواند بیشتر باشد. همچنین این تغییرات در بنگاه‌های متفاوت بسته به عملیات ارزی آن‌ها و وابستگی آن‌ها به صادرات و واردات می‌تواند متفاوت باشد (شعری و نادری، ۱۳۹۱). به‌طور کلی می‌توان گفت تغییرات در نرخ ارز موجب می‌شود ارزش دارایی‌ها و بدهی‌های بنگاه‌های اقتصادی تغییر کند و از این طریق می‌تواند بر ریسک اعتباری اثر بگذارد (یورداکول ۲۰۱۷). وقتی نرخ ارز افزایش می‌یابد میزان بدهی مردم به بانک‌ها افزایش می‌یابد و این افزایش نرخ باعث می‌شود توان‌گیرندگان تسهیلات در بازپرداخت بدهی‌هایشان کاهش یابد و متعاقباً ریسک اعتباری افزایش یابد همچنین با توجه به عملکرد سیستم بانکی در سال‌های اخیر، زمانی که مشتریان اقدام به

با پول داخلی تعیین می-شوند. در این تحقیق ریسک ارز به صورت تغییر در نرخ برابری ریال در مقابل دلار تعریف شده است. بررسی سری‌های زمانی نرخ ارز حاکی از آن است که این متغیر نه تنها طی زمان دارای نوسان است، بلکه دارای یک روند رشد بلندمدت است که به طور متوسط جهت حرکت آن روبه بالا است (سیف-الهی، ۲۰۱۷). در ماه‌های ابتدایی سال ۱۳۹۰ به علت تحریم‌های وضع شده علیه ایران، نرخ برابر ریال در مقابل دلار آمریکا با جهش ناگهانی مواجه شد و تا سال ۱۳۹۵ به حدود ۴۰۰۰ تومان رسید و مجدداً در اوایل سال ۱۳۹۷ به علت خروج آمریکا از برجام جهش دوباره خود را آغاز کرد و تا اوایل شهریورماه به ۱۹۰۰۰ هزار تومان افزایش یافت. رشد اقتصادی رشد اقتصادی به تعبیر ساده عبارت است از تغییرات در تولید ناخالص داخلی و موضوعی است که نگرانی اصلی دولت‌ها و سیاست‌گذاران می‌باشد (لیندا و چمبرلین، ۲۰۰۶). در سطح کلان، افزایش تولید ناخالص ملی یا تولید ناخالص داخلی در سال مورد بحث به نسبت مقدار آن در یک سال پایه، رشد اقتصادی محسوب می‌شود. علت اینکه برای محاسبه رشد اقتصادی، از قیمت‌های سال پایه استفاده می‌شود آن است که افزایش محاسبه شده در تولید ناخالص ملی ناشی از افزایش میزان تولیدات باشد و تأثیر افزایش قیمت‌ها حذف گردد. بررسی سری‌های زمانی تولید ناخالص داخلی حاکی از این واقعیت است که این متغیر نه تنها طی زمان دارای نوسان است، اما در شرایط نرمال اقتصادی دارای یک روند رشد بلندمدت است که به طور متوسط جهت حرکت آن روبه بالا است از آنجایی که در سال ۹۱ و ۹۲ تحریم‌های وضع شده علیه ایران به اوج خود رسید، اقتصاد ایران دو سال پیاپی با رشد منفی مواجه گشت. سپس در سال ۹۳ رشد اندک را تجربه کرد و توافق بین ایران و گروه ۵+۱ (چین، فرانسه، روسیه، بریتانیا و ایالات متحده آمریکا به علاوه آلمان تحت عنوان برجام (برنامه جامع اقدام مشترک) در ۲۳ تیرماه ۱۳۹۴ رشد اقتصادی مثبت گردید و در سال ۱۳۹۵ با رشد ۱۲/۵ درصدی مواجه شد، اما با خروج آمریکا از برجام در اوایل سال ۱۳۹۷ مجدداً رشد اقتصادی منفی گردید. رشد فزاینده مطالبات غیر جاری بانکی و افزایش سهم آن به بیش از ۱۰ درصد وام‌های پرداختی و مهم‌تر اینکه افزایش سهم مطالبات مشکوک الوصول به بیش از ۵۰ درصد این وام‌ها، مطالبات غیر جاری را به یکی از تهدیدهای جدی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری

گشایش اعتبارات اسنادی با توجه به نرخ گذشته ارز کرده و بر اساس نرخ ارز زمان گشایش اعتبار مبالغ پیش پرداخت خود را پرداخت نمودند با توجه به آنچه که توافق شده و بر اساس نرخ پیشین، فعالیت‌های بازرگانی را انجام داده و به زودی وقتی که نرخ ارز با یک افزایش ناگهانی مواجه می‌شود آنان در تادیه تعهداتشان دچار مشکل می‌شوند و نتیجتاً ریسک اعتباری بانک افزایش می‌یابد بنابراین افزایش بی ثباتی نرخ ارز و سیاست‌های کلان اقتصادی نامناسب باعث بر هم خوردن نظم بازار و ایجاد بحران‌های مالی می‌شود (محمدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۵) از طرف دیگر نوسانات نرخ ارز می‌تواند باعث تشدید حملات سودگرایانه به بازار ارز و افزایش در نرخ تسعیر گردد و در پی افزایش نرخ تسعیر نیز توان بازپرداخت تسهیلات دستخوش تغییرات عموماً منفی می‌گردد همچنین بروز چنین پدیده‌هایی می‌تواند به انحراف در تسهیلات تخصیص یافته نیز منجر شود و از این طریق مشکل ریسک اعتباری بانکی را تشدید کند. گلداستین و تورنر (۱۹۹۶) معتقدند که افزایش شدید در نرخ ارز حتی ممکن است منجر به بحران بانکی گردد همچنین در تحقیقات خارجی متعددی مانند نیبلا ضریبی (۲۰۱۱)، کاسترو (۲۰۱۳) و یورداکول ((۲۰۱۴) رابطه مثبتی بین نرخ ارز و ریسک اعتباری در بانک‌ها به دست آمده است. در کشور ما نیز پژوهش‌هایی در زمینه بررسی تأثیر تغییرات نرخ ارز بر اعتباری بانک‌های کشور صورت پذیرفته است از جمله شعری و نادری (۱۳۹۱) کاکي و همکاران (۱۳۹۴) و محمدی و همکاران (۱۳۹۵) که پی به رابطه مثبتی بین نرخ ارز و ریسک اعتباری بانک‌های ایران برده اند متعاقباً این احتمال نیز وجود دارد که ریسک اعتباری در تسهیلات اعطایی بانکی که بر اساس عقود اسلامی اعطا شده‌اند از تغییرات نرخ ارز متأثر باشد برای مثال در تسهیلاتی که با استفاده از عقد جعاله پرداخت شده‌اند در واقع بانک به عنوان جاعل وارد عمل شده است. لذا افزایش نرخ ارز ممکن است موجب تغییر در قیمت کالاها و خدماتی گردد که عامل به وسیله آن‌ها مشغول کار است و از این طریق ریسک اعتباری افزایش یابد. لذا با تغییر در نرخ ارز انتظار داریم ریسک اعتباری در عقد جعاله تغییر قابل توجهی داشته باشد. ریسک نرخ ارز از عدم تطابق بین ارزش دارایی‌ها و ارزش سرمایه و بدهی‌های تعیین شده داخلی به ارزش خارجی و یا از عدم تناسب بین ارزش خارجی قابل دریافت و ارزش خارجی قابل پرداخت به وجود می‌آید که

کمیت و کیفیت نظارت بر سیستم بانکی و خالاهای قانونی و حقوقی رابطه مستقیم دارد.

ملاکریمی و راغبی (۱۳۹۸) در مطالعه خود با روش توصیفی و تحلیل محتوا و با استفاده از منابع فقه امامیه به این پرسش پاسخ داده‌اند که چه معیارهایی برای تشخیص شروط مخالف مقتضای عقد وجود دارد و آیا در قراردادهای بانکی به این ضابطه در رابطه با درج شروط ضمن عقد توجه میشود؟ نتایج پژوهش گویای آن است که در رابطه با موافقت یا مخالفت شروط ضمنی در قراردادهای مشارکتی بانک مرکزی ج.ا.ا. دو رویکرد فقهی وجود دارد. بر اساس رویکرد نخست این شروط خلاف مقتضای عقد محسوب میشوند؛ اما رویکرد فقهی دوم، از صحت این شروط و موافقت آن با مقتضای عقود مشارکتی دفاع میکند هر چند درج این شروط را منافی کارکرد و اهداف واقعی عقود مشارکتی میدانند و از این جهت به آن اشکال وارد میکنند.

شاپوری (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان «عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌های اسلامی (کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی)» انجام داده‌اند. داده‌های این پژوهش از ۲۹ بانک اسلامی در ۱۰ کشور عضو سازمان کنفرانس اسلامی (OIC) است که به روش اسنادی و برای دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ گردآوری شده است. این داده‌ها به روش اقتصادسنجی پانل دیتا (داده‌های ترکیبی) تجزیه و تحلیل شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهند که از میان ۱۱ متغیر بکاررفته، میانگین سالانه نرخ ارز، اثر مثبت، قوی و معناداری بر حاشیه سود دارد. همچنین نسبت تسهیلات به سپرده دریافتی اثر مثبت، قوی و معناداری بر حاشیه سود بانکی نشان داده است.

جائی باغسیانی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ی خود به بررسی تاثیر "ابزارهای تامین مالی اسلامی مشارکتی عقود و مبادله‌ای بر سودآوری ۱۶ بانک خصوصی با استفاده از روش داده‌های تابلویی نامتقارن پرداخته و سهم مختلف از تسهیلات اعطایی بانکهای خصوصی بر نرخ بازدهی دارایی به عنوان شاخص سودآوری بانک‌ها را برآزش کرده‌اند نتایج این پژوهش نشان می‌دهد عقود مشارکتی مضاربه و مشارکت مدنی، به صورت مستقیم با سودآوری بانکها رابطه معنادار دارند در حالیکه عقود مبادله‌ای رابطه‌ی معناداری با سودآوری بانکها (شاخص بازدهی دارایی‌ها ندارند).

نقی لو و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان ارتباط بین متغیرهای کلان اقتصاد و ریسک اعتباری بانک‌ها اثر

تبدیل نموده است. افزایش حجم مطالبات مذکور، اثرات قابل توجهی بر رفتار بانک‌ها و بنگاه‌ها به‌عنوان دو طرف اصلی این وام‌ها داشته است. یکی از مهم‌ترین اثرات این واقعیت، افزایش هزینه واسطه‌گری مالی بانک‌ها و کاهش حاشیه سود آنها است. این پیامد، می‌تواند اثرات قابل توجهی بر خطرپذیری بانک‌ها و رفتار سرمایه‌گذاری آنها داشته باشد (کرد بچه و همکاران، ۲۰۱۷). مطالبات بانک‌ها بزرگ‌ترین و مهم‌ترین منبع بحران در مدیریت بانک‌ها هستند. اعطای وام و تسهیلات بانک را در معرض ریسک اعتباری قرار می‌دهد. وجود چنین ریسکی عملکرد بانک‌ها را می‌تواند به‌صورت نامطلوب تحت تأثیر قرار دهد. حیدری و همکاران (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای به بررسی شاخص‌های کلان اقتصادی بر مطالبات معوق بانک‌ها برای سال‌های ۱۳۷۹ - ۱۳۸۷ پرداخته‌اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که تغییر در نرخ سود تسهیلات و نقدینگی به دلیل افزایش تورم و کسری بودجه تأثیر مثبت و رشد اقتصادی بدون نفت تأثیر منفی بر مطالبات معوق دارد. البته تأثیر نرخ بهره تسهیلات نسبت به سایر متغیرها کمتر است. بابازاده و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهش خود با عنوان اثر کوتاه‌مدت و بلندمدت نرخ ارز بر سودآوری بانک‌ها در قالب الگوی خود تصحیح برداری به این نتیجه رسیدند که تغییرات نرخ ارز و وضعیت باز ارزی بر سودآوری بانک‌ها اثر منفی دارد. احمدی و همکاران (۲۰۰۹). به بررسی تأثیر ریسک اعتباری بر عملکرد نظام بانکی در طی دوره زمانی ۹۲-۱۳۸۳ پرداختند. نتایج نشان داد تکان‌های به‌اندازه یک انحراف معیار در ریسک اعتباری نقدینگی، بانک‌ها به کاهش بازده دارایی‌ها و سودآوری بانک‌ها منجر می‌شود. محمدی و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان تأثیر تلاطم نرخ ارز بر مطالبات غیر جاری در نظام بانکی ایران نشان دادند که متغیر رشد اقتصادی تأثیر منفی و متغیرهای شکاف نرخ سود واقعی در بازار غیررسمی و رسمی و تلاطم نرخ ارز تأثیر مثبت بر متغیر وابسته داشته‌اند.

پیشینه پژوهش:

سید نورانی و همکاران (۱۳۹۸) با نظرسنجی و طراحی یک پرسشنامه (شامل ۲۰ سؤال)؛ عوامل اقتصادی مؤثر بر انحراف تسهیلات را بررسی نموده‌اند. نتایج و تجزیه و تحلیل آزمون فریدمن و ضریب آلفای کرونیباخ حاکی از آن است که انحراف تسهیلات با حجم تسهیلات اعطایی، نرخ سود تسهیلات بانکی و سهم عقود مشارکتی رابطه مستقیم و با

متغیرهای اقتصاد کلان که همان متغیرهای مستقل مقاله هستند را بر ریسک اعتباری مورد بررسی قرار می‌دهد. متغیرهای مستقل این برآورد عبارتند از نرخ رشد اقتصادی نرخ تورم نرخ رشد نقدینگی نرخ بهره و نرخ ارز و متغیر وابسته این مدل نیز ریسک اعتباری است روش تخمین مورد استفاده در این مقاله یک الگوی خود توضیحی با وقفه‌های گسترده و در دوره‌های کوتاه مدت و بلندمدت است که در بازه زمانی ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۹ به وسیله نرم افزارهای *microfit* و *eviews* به تحلیل داده‌ها پرداخته است. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که در بلندمدت با افزایش تورم و رشد نقدینگی ریسک اعتباری افزایش می‌یابد اما در مورد نرخ بهره قضیه بر عکس است؛ یعنی با کم شدن نرخ بهره است که ریسک اعتباری افزایش می‌یابد همچنین سایر متغیرهای اقتصاد کلان استفاده شده در این مقاله نظیر رشد اقتصادی و نرخ ارز اثری بر ریسک اعتباری ندارند. نرخ بهره در کوتاه مدت نیز اثری مشابه با بلندمدت بر ریسک اعتباری دارد و همچنین اثرات تورم و رشد نقدینگی بر ریسک اعتباری در کوتاه مدت همانند بلند مدت مثبت است. در حالی که رشد اقتصادی که در بلند مدت اثری بر ریسک اعتباری نداشت در کوتاه مدت دارای اثر منفی خواهد بود اما نرخ ارز همچنان تأثیر معناداری بر ریسک اعتباری نمی‌گذارد.

ژوان و همکاران^۱ (۲۰۲۳) در مقاله‌ای به بررسی کارایی بخش بانکداری اسلامی: شواهدی از تحلیل مرزهای دو مرحله‌ای *DEA* پرداختند. برای انجام این کار، ما از یک رویکرد جدید از تحلیل پوششی داده‌های دو مرحله‌ای (*DEA*) برای ارزیابی کارایی کلی ۷۹ بانک اسلامی در ۱۶ کشور (۲۰۲۰-۲۰۰۵) استفاده شده است. در تجزیه و تحلیل مرحله اول، نشان دادند؛ که بخش بانکداری اسلامی حتی در طول همه‌گیری اخیر، روند افزایشی در کارایی و عملکرد خود را تجربه کرده است، اگرچه در بانک‌ها و کشورها متفاوت است. نتایج تجربی ما از تجزیه و تحلیل مرحله دوم بیشتر نشان داد که توسعه اقتصادی می‌تواند به کشورها کمک کند هم در برابر همه‌گیری اخیر مقاومت کنند و هم کارایی و عملکرد سیستم بانکی (اسلامی) خود را بهبود بخشند. این به نوبه خود می‌تواند به سرعت بخشیدن به روند بهبود اقتصاد جهانی کمک کند.

درک^۲ (۲۰۱۹) به بررسی جامع ادبیات موضوع و بحث در خصوص تمامی جنبه‌های سودآوری در بانک‌های اسلامی می‌پردازد. این مطالعه به بررسی عوامل تأثیرگذار روی سودآوری بانک‌های اسلامی روی ۴۳ بانک ۲۱ کشور پرداخته است. متغیرهای به کار رفته در این پژوهش شامل معیارهای اقتصادی، متغیرهای مالی و متغیرهای سطح کشور می‌باشند. شاخص‌های سودآوری مطرح در این تحقیق نیز عبارتند از بازده دارایی‌ها، نسبت سود کل از کسر مالیات به کل دارایی‌ها، بازده سرمایه صاحبان سهام و حاشیه سود غیربهره‌ای. نتایج مطالعه حاکی از این بود که نسبت سرمایه به دارایی در بانک‌های اسلامی بالاتر از بانک‌های متعارف است. از سوی دیگر رابطه مثبت و معنی‌داری میان سودآوری و میزان سرمایه و رابطه منفی میان وام‌ها و سودآوری وجود دارد. از دیگر نتایج این مطالعه رابطه منفی میان کل دارایی‌ها و سودآوری است که به طرز شگفت‌انگیزی نشان داد بانک‌های کوچکتر سودآوری بالاتری دارند. به علاوه در دوران شکوفایی اقتصادی، سودآوری بالاتر بود چراکه وام‌های اعطایی نیز کارایی بالایی داشتند اما نرخ تورم تأثیری روی سودآوری بانک‌های اسلامی نداشت. در پایان قابل ذکر است هزینه‌های بالاسری ارتباط مثبت و معنی‌داری با سودآوری دارند، یعنی با افزایش هزینه‌ها، سودآوری بانک نیز افزایش خواهد یافت.

حسن و همکاران (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای با بررسی اثر اعتبارات بانکی به‌عنوان شاخصی از توسعه مالی بر رشد اقتصادی برای کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی با استفاده از داده‌های تابلویی و روش خودرگرسیون برداری طی دوره ۲۰۱۴-۱۹۸۰ به این نتیجه رسیده‌اند که بین رشد اقتصادی و اعتبارات بانکی یک رابطه مثبت وجود دارد. همچنین بین تجارت و رشد اقتصادی یک رابطه مثبت و بین تورم، مخارج دولت و رشد اقتصادی یک رابطه منفی وجود دارد.

مبین و مسیح (۲۰۱۲) در این مطالعه به بررسی اثر کوتاه‌مدت و بلندمدت متغیرهای کلان اقتصادی شامل تولید ناخالص داخلی، تورم بر سپرده‌گذاری در بانک‌های اسلامی مالزی پرداخته شد. به‌منظور برآورد مدل از داده‌های سری زمانی ماهانه از ژانویه ۲۰۰۷ تا دسامبر ۲۰۱۱ استفاده شد. نتایج این مطالعه نشان داد که تنها

² Derek

¹ Xuan et al

نظام بانکی کشور می‌باشد برای بررسی فرضیه‌های پژوهش از مدل پایه‌ای اقتصادسنجی الهام از مطالعات اقتصادی ژوان و همکاران^۱ (۲۰۲۳)، جیسون^۲ (۲۰۲۰)، میون^۳ (۲۰۲۰)، درک^۴ (۲۰۱۹)، القهتانی و مایز (۲۰۱۷)، الفواز و همکاران (۲۰۱۷)، گیرما و شرتلند^۵ (۲۰۱۷)، زکی و همکاران^۶ (۲۰۱۶) می‌باشد، استفاده می‌شود:

رابطه ا:

$$Cfa = f(Gdp, Pc, Sai, Exr, Liq, Oil p)$$

$$Cfa_{it} = \alpha_0 + \beta_1 \ln Gdp_{it} + \beta_2 \ln Pc_{it} + \beta_3 \ln Sai_{it} + \beta_4 \ln Exr_{it} + \beta_5 \ln Liq_{it} + \beta_6 \ln oilp_{it} + \varepsilon_{it}$$

Cfa: تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات مالی از طریق عقود مشارکت مدنی در اختیار سرمایه‌گذاران قرار می‌دهند مد نظر می‌باشد.

مشارکت مدنی عبارت است از درآمیختن سهم‌الشرکه نقدی و یا غیر نقدی به اشخاص حقیقی و یا حقوقی متعدد به نحو مشاع به منظور انتفاع، طبق قرارداد. مشارکت مدنی توسط بانک‌ها به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای فعالیت‌های تولیدی، بازرگانی و خدماتی صورت خواهد گرفت و موضوع مشارکت باید مشخص باشد. داده‌ها مشارکت مدنی از طریق سایت بانک مرکزی در بازه زمانی ۱۳۶۳ الی ۱۴۰۰ گردآوری شده است.

Exr: نرخ ارز عبارت است از مقداری از واحد پولی ملی که برای به دست آوردن واحد پول کشور دیگر باید پرداخت شود. به پول‌های خارجی ارز گفته می‌شود، به گفته دیگر به واحدهای پولی که در کشورهای دیگر جز کشور اصلی دادوستد شود به صورت کلی ارز گفته می‌شود.

در بازار ایران با چند نوع نرخ ارز مواجه خواهیم شد. این موارد عبارتند از:

نرخ ارز آزاد: مقصود نرخ خرید و فروش ارز در بازار غیررسمی و غیردولتی است. از آنجایی که اغلب مبادلات عموم در این بازار به انجام می‌رسد و دسترسی به آن برای همگان امکان‌پذیر است این نرخ از بیشترین وجاهت و مقبولیت عمومی برخوردار است و محاسبات و مبادلات عمدتاً بر مبنای آن صورت می‌پذیرد.

متغیر تورم اثر معنی‌داری بر روی میزان جذب سپرده در بانک‌های اسلامی مالزی داشته و متغیرهای شاخص سهام و تولید ناخالص داخلی اثر لحاظ آماری اثر معنی‌داری بر میزان جذب سپرده‌ها نداشته است. در مجموع برآیند حاصل از بررسی این تحقیق‌ها حاکی از آن است که در پژوهش‌های متعددی که برای تاثیر عوامل اقتصادی - مالی بر عقود اسلامی کشور توسط محققان خارجی و داخلی انجام گرفته، متغیرهایی نظیر تولید ناخالص داخلی، نرخ تورم، نرخ سود تسهیلات و نرخ ارز و تحریم به‌عنوان بیان‌کننده‌ی وضعیت کلان اقتصادی بودند.

روش پژوهش:

روش تحقیق حاضر بر اساس اهداف تحقیق از نوع کاربردی می‌باشد. تحقیقات کاربردی تحقیقاتی هستند که نظریه‌ها و فنونی که در تحقیقات پایه تدوین می‌شوند را برای حل مسائل واقعی به کار می‌گیرد. این مقاله بررسی تأثیر بعضی از عوامل اقتصادی - مالی بر عملکرد عقود سرمایه‌گذاری اسلامی در نظام بانکی کشور می‌باشد به عبارتی مطالعه از حیث هدف کاربردی و از نظر جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات توصیفی از نوع علی می‌باشد. روش شناسی از نوع پس رویدادی است. در این مقاله تلاش می‌شود؛ تا با تبیین تئوریک و طراحی یک مدل و با استفاده از روش‌های اقتصادسنجی مدل رگرسیونی الگوهای خود رگرسیونی برداری ساختاری *SVAR* پرداخته می‌شود به گونه‌ای که تأثیر تجربی این ارتباط مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

این مقاله برحسب هدف کاربردی و بر اساس شیوه گردآوری داده‌ها تحلیلی - توصیفی است. مبانی تئوریک به صورت کتابخانه‌ای از مقالات مرتبط استخراج شده است.

فرضیه‌های پژوهشی در این مقاله با توجه به موضوع پژوهش تأثیر عوامل اقتصادی - مالی بر عقود اسلامی کشور با استفاده از مدل خود رگرسیون برداری *SVAR* بدین صورت تعریف شده‌اند:

تولید ناخالص داخلی بر عقود اسلامی در نظام بانکی کشور تأثیر معنی‌دار دارد.

نرخ ارز بر عقود اسلامی در نظام بانکی کشور تأثیر معنی‌دار دارد. هدف اصلی مطالعه حاضر بررسی تأثیر بعضی از عوامل اقتصادی - مالی بر عملکرد عقود سرمایه‌گذاری اسلامی در

⁴ Derek

⁵ Girma & Shortland,

⁶ Zeki et al.

¹ Xuan et al

² Jayson

³ Miyon

در این مطالعه از داده‌های نرخ ارز آزاد استفاده شده است؛ داده‌های نرخ ارز آزاد از سایت بانک مرکزی در بازه زمانی ۱۳۶۳ الی ۱۴۰۰ گردآوری شده است.

CP شاخص قیمت: شاخص قیمت‌ها (شاخص بها): شاخص قیمت یا بهاء متغیری است در اقتصاد که تحولات قیمت را بر مبنای یک سال پایه نشان می‌دهد. عدد شاخص رقمی است که تغییر قیمت نسبی کالاهای مصرفی یا خدمات مشابه را در یک دوره و هر دوره دیگر به‌عنوان دوره‌ی مبنا نشان می‌دهد.

انواع شاخص قیمت‌ها

شاخص قیمت تولیدکننده: معیار سنجشی از میانگین وزن مواد و کالاهای معین که در تولید مورد استفاده قرار می‌گیرد این شاخص به علت پوشش کالاهای شامل مواد خام و کالاهای نیمساخته است.

شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی: معیار سطح عمومی قیمت‌های خرده‌فروشی است یعنی تغییرات قیمت تعداد ثابت و معینی از کالاها و خدماتی که توسط خانوارهای شهری مصرف می‌شود. شاخص بهای کالاهای مصرفی نشان‌دهنده‌ی سطح زندگی خانوارها و کالاها و خدمات مصرفی در یک دوره‌ی مالی است. درصد تغییرات سالیانه این شاخص نرخ تورم را نشان می‌دهد.

شاخص کل بهای عمده‌فروشی: نشان‌دهنده‌ی تغییرات قیمت کالا در سطح تولیدکنندگان و فروشندگان عمده است که از طریق جمع‌آوری اطلاعات قیمت عمده‌فروشی از کارخانه‌ها - عاملان فروش عمده و قیمت کالاهای وارداتی در مرز کشور محاسبه می‌شود.

در این پژوهش از شاخص قیمت مصرف‌کننده (*Consumer Price Index*)، به اختصار (*CPI*)

استفاده شده است. شاخص قیمت مصرف‌کننده با در نظر گرفتن تغییرات قیمت برای هر مورد در سبد از پیش تعیین‌شده‌ی کالاها و میانگین گرفتن از آن‌ها محاسبه می‌شود. برای محاسبه شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، از فرمول شاخص قیمت لاسپیرز استفاده شده است.

رابطه ۲:

$$L_p = \frac{\sum_{i=1}^n p_i^t q_i^0}{\sum_{i=1}^n p_i^0 q_i^0} \times 100$$

Oil p قیمت نفت: قیمت نفت به‌طور کلی به قیمت مبادلاتی لحظه‌ای هر بشکه نفت خام بر اساس شاخص نفت

نرخ ارز دولتی: منظور از نرخ ارز دولتی نرخ‌های اعلام‌شده مرکز مبادلات ارزی است که روزانه یک نوبت اعلام و عموماً به‌عنوان نرخ دولتی یا رسمی ارز تلقی می‌گردد. مرکز مبادلات ارزی تحت نظارت بانک مرکزی و به‌منظور ساماندهی عرضه و تقاضای ارزها در شبکه بین‌بانکی کشور ایجاد شده است. این ارز به ۲۵ قلم کالاهای اساسی نظیر برنج، گندم، گوشت و مرغ تعلق می‌گیرد. این نرخ توسط بانک مرکزی تعیین و به‌ندرت دچار تغییر می‌گردد چنانکه از ابتدای سال ۱۳۹۷ تاکنون و پس از اعلام رقم ۴۲۰۰ تومان، ثابت مانده است. قیمت دلار دولتی عموماً با نرخ دلار آزاد، فاصله زیادی دارد.

نرخ ارز سنا: منظور از نرخ ارز سنا، نرخ‌های محاسبه و اعلامی در سامانه سنا است. این نرخ‌ها میانگین یا متوسط نرخ خریدوفروش ارز، بر مبنای معاملات ثبت‌شده در این سامانه توسط صرافی‌های مجاز کل کشور است. سامانه سنا زیرنظر بانک مرکزی قرار دارد.

نرخ ارز نیما: نیما در واقع مخفف عبارت «نظام یکپارچه‌ی معاملات ارزی» محسوب می‌شود و مقصود از نرخ ارز در سامانه نیما یا نرخ‌های نیمایی، قیمت مبادله ارز در این سامانه است. سامانه نیما باهدف تسهیل تأمین ارز و ایجاد فضای امن برای خریداران و فروشندگان ارز راه‌اندازی شده است. سامانه‌ی یادشده بدین منظور طراحی شده تا متقاضیان خرید ارز بتوانند درخواست خود را در یک بستر یکپارچه در اختیار فروشندگان ارز قرار دهند و فروشنده‌ای که تمایل به ارائه‌ی خدمات دارد بتواند در بستری رقابتی، پیشنهاد خریدار ارز را پاسخ دهد. سامانه‌ی نیما در واقع بستری آنلاین برای خریدوفروش ارز است که توسط بانک مرکزی راه‌اندازی شده و مدیریت می‌شود.

نرخ حواله ارزی: حواله نوعی دستور پرداخت است که به‌موجب آن، یک بانک، صرافی یا مؤسسه مالی به تقاضای مشتری خود، به یکی از مؤسسات همکار (کارگزار) خود در خارج از کشور، حواله‌ای را صادر می‌کند و از آن مؤسسه می‌خواهد مبلغ حواله را به ذی‌نفع آن (دریافت‌کننده وجه که مشتری معین می‌نماید) پرداخت کند. این فرآیند توسط بانک‌ها یا در اغلب موارد صرافی‌های مجاز به انجام می‌رسد. نرخ حواله ارزی، به معنای نرخ ارسال ارزها در قالب حوالجات توسط صرافی‌هاست.

تکانه‌ها اطلاق می‌شود. دو مورد از کاربردهای مهم مدل‌های خود توضیح‌برداری ساختاری (SVAR) تفسیر نوسانات سیکل‌های تجاری و شناسایی تأثیرات سیاست‌های اقتصادی است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از مدل اقتصادسنجی خود رگرسیون برداری ساختاری (SVAR) بهره گرفته می‌شود بلانچارد و برنانک (۱۹۸۶)، سیمزواتسون (۱۹۸۶) با در نظر گرفتن محدودیت‌های نظری روی اثرات هم‌زمان تکانه‌ها، الگوی SVAR را توسعه دادند؛ سپس، بلانچارد و کوا (۱۹۸۹) کلاریدا و گالی (۱۹۹۴) و آشتلی و گرات (۱۹۹۶) با اعمال محدودیت‌های نظری روی اثرات بلندمدت تکانه‌ها، توابع واکنش آنی را شناسایی کردند. با توجه به توضیحات ارائه شده رابطه‌ی اصلی برقرار شده بین فرم خلاصه‌شده و فرم ساختاری در یک مدل SVAR به صورت رابطه‌ی زیر است:

$$A\varepsilon_t = BU_t$$

رابطه ۳:

که در رابطه بالا، ε_t و U_t به ترتیب بردارهای جملات اخلال فرم خلاصه‌شده ε_t و جملات اخلال ساختاری U_t هستند. که هم ε_t و U_t به ترتیب بردارهایی با ابعاد $(K \times I)$ هستند و A و B ماتریس‌هایی با ابعاد $(K \times K)$ می‌باشند. بر طبق مطالعات بلانچارد (۱۹۸۹)، جیانینی (۱۹۹۲) و سیمز (۱۹۸۶) همبستگی هم‌زمان بین متغیرها به وسیله دو ماتریس مربع وارون‌پذیر A و B قابل بیان است.

یافته‌های پژوهش:

در این مقاله داده‌ها به صورت سالانه در بازه زمانی ۱۳۶۳ الی ۱۴۰۰ گردآوری شدند که در دو بخش آمار توصیفی و اقتصادسنجی مورد تجزیه تحلیل قرار می‌گیرند برای تجزیه و تحلیل از داده‌های جمع‌آوری شده از بانک مرکزی و آمار استفاده شده است؛ تجزیه و تحلیل آمار توصیفی و اقتصادسنجی از طریق نرم‌افزار Eviews^{۱۲} انجام گرفت به شرح ذیل می‌باشد:

خام اشاره دارد. قیمت نفت علاوه بر هزینه تولید آن، متأثر از نوع و کیفیت نفت تولیدی، سبک یا سنگین بودن، میزان چگالی ویژه نفت، درصد گوگرد، محل تولید و عوامل اقتصادی و سیاسی گوناگونی است که برآیند آن‌ها قیمت نهایی نفت را مشخص می‌کند. قیمت جهانی نفت به طور بی‌سابقه‌ای از حدود ۵۰ دلار آمریکا در اوایل سال ۲۰۰۷ به رقم ۱۴۸ دلار در ژوئیه ۲۰۰۸ رسید اما در پی بحران مالی ۲۰۰۸-۲۰۰۷ در اقتصاد جهانی، روند نزولی گرفت و در دسامبر ۲۰۰۸ به ۳۷ دلار برای هر بشکه کاهش یافت *Liq* میزان نقدینگی: به صورت کلی، در اقتصاد به جمع پول و شبه پول نقدینگی^۱ می‌گویند. داده‌های میزان نقدینگی از سایت بانک مرکزی در بازه زمانی ۱۳۶۳ الی ۱۴۰۰ گردآوری شده است.

R نرخ بهره: بهره در واقع همان کارمزد یا مبلغ اضافی است که علاوه بر پول اصلی، پرداخت می‌شود. مقدار آن نیز با توجه به نرخ بهره تعیین می‌شود. در این مطالعه از نرخ بهره کوتاه‌مدت استفاده شده است؛ داده‌های مربوطه از سایت بانک مرکزی در بازه زمانی ۱۳۶۳ الی ۱۴۰۰ گردآوری شده است.

gdp تولید ناخالص داخلی: کل ارزش پولی یا بازاری همه کالاها و خدمات نهایی تولیدشده در مرزهای یک کشور در یک دوره زمانی خاص است و به عنوان معیاری گسترده از کل تولید داخلی، به عنوان یک کارت امتیاز جامع از سلامت اقتصادی یک کشور خاص عمل می‌کند. داده‌های مربوطه از سایت بانک مرکزی در بازه زمانی ۱۳۶۳ الی ۱۴۰۰ گردآوری شده است.

Sai تحریم‌های اقتصادی: در این مطالعه تحریم‌های اقتصادی یک متغیر مجازی و یک متغیر کمی است که نماینده متغیرهای کیفی بوده و معمولاً به دو مقدار صفر و ۱ محدود می‌شود.

لازم به ذکر است در این مقاله ما به تاثیر دو عامل نرخ ارز و تحریم خواهیم پرداخت.

مدل توضیح‌برداری ساختاری (SVAR) همانند پلی است میان تئوری‌های اقتصادی و تجزیه و تحلیل‌های سری. این روش‌شناسی بعضی اوقات به تجزیه و تحلیل اختلالات و

^۱ شبه پول (*Near-money*) «به دارایی‌هایی اشاره می‌کند که به صورت مستقیم به عنوان وسیله مبادله قابل استفاده و نقد نیستند، اما می‌توان آن‌ها را به پول نقد یا سپرده‌های بانکی چک کشیدنی تبدیل کرد.

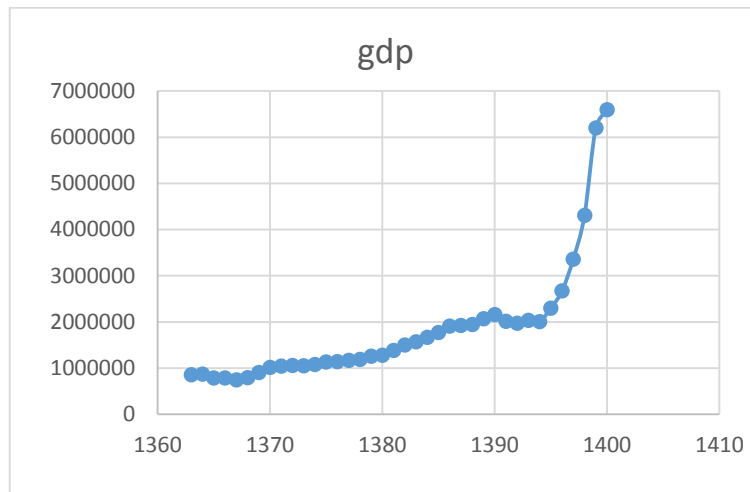
آمار توصیفی

در این بخش به بررسی روند متغیرها در بازه زمانی ۱۳۶۳ الی ۱۴۰۰ پرداخته می‌شود که در جدول (۱) آورده شده است، شاخص‌های مرکزی و پراکندگی استفاده شده به ترتیب میانگین و انحراف معیار متغیرهای تحقیق می‌باشد. به شرح ذیل است:

تولید ناخالص داخلی (*Gdp*)

جدول (۱) شاخص‌های مرکزی و پراکندگی میزان تولید ناخالص داخلی (*Gdp*) بر اساس سال پایه ۱۳۸۳ نشان

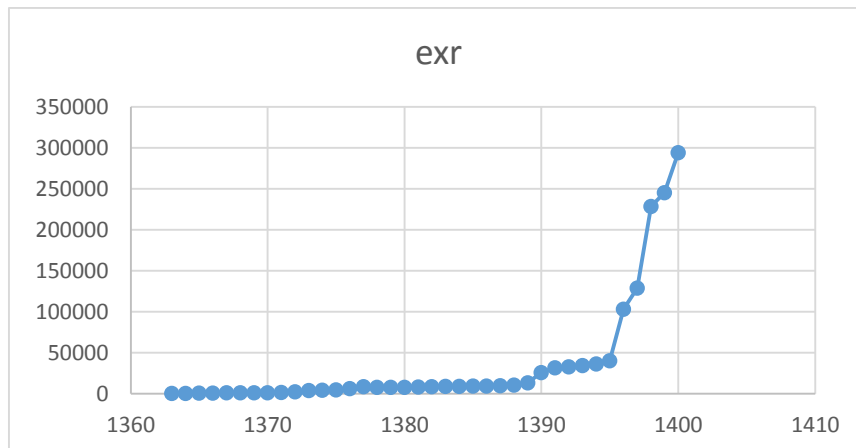
می‌دهد. میانگین میزان تولید ناخالص داخلی (*Gdp*) می‌باشد و کمترین و بیشترین میزان تولید ناخالص داخلی (*Gdp*) در بازه مورد مطالعه به ترتیب برابر ۶۵۹۴۴۷۹ و ۷۴۵۳۵۷ (میلیارد ریال) است. نمودار (۱) میزان تولید ناخالص داخلی (*Gdp*) را در بازه زمانی ۱۳۶۳ الی ۱۴۰۰ را نشان می‌دهد. بیشترین و کمترین میزان تولید ناخالص داخلی (*Gdp*) مربوط به سال ۱۴۰۰ و ۱۳۶۵ می‌باشد.

نمودار (۱) نمودار تولید ناخالص داخلی (*Gdp*) طی دوره ۱۳۶۳ الی ۱۴۰۰ (میلیارد ریال)

نرخ ارز

جدول (۱) شاخص‌های مرکزی و پراکندگی میزان نرخ ارز (*Exr*) در بازار غیر رسمی را نشان می‌دهد. میانگین میزان نرخ ارز (*Exr*) ۳۵۷۱۸/۵۴ (ریال) میانه ۸۶۹۰/۵۰۰ (ریال) می‌باشد و کمترین و بیشترین میزان نرخ ارز (*Exr*) در بازه مورد مطالعه به ترتیب برابر ۲۹۴۱۹۷ و ۶۱۴ (ریال) است. نمودار (۲) میزان نرخ ارز (*Exr*) را در بازه زمانی ۱۳۶۳ الی ۱۴۰۰ را نشان می‌دهد. بیشترین و کمترین میزان نرخ ارز (*Exr*) مربوط به سال ۱۴۰۰ و ۱۳۶۳ می‌باشد.

نمودار (۲): نمودار نرخ ارز طی دوره ۱۳۶۳ الی ۱۴۰۰ (ریال)

جدول (۱) آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

نام متغیر	تعداد مشاهدات	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	انحراف معیار
تولید ناخالص داخلی (Gdp)	۳۸	۱۸۲۷۵۱۳	۱۴۴۱۳۲۲	۶۵۹۴۴۷۹	۷۴۵۳۵۷	۱۳۲۱۰۰۰
نرخ ارز (Exr)	۳۸	۳۵۷۱۸/۵۴	۸۶۹۰/۵۰۰	۲۹۴۱۹۷	۶۱۴	۷۰۹۴۶/۷۰

برآورد مدل تحقیق

تحلیل‌های اقتصادی فرض بر این است که بین متغیرهای مطرح در یک تئوری اقتصادی، ارتباط بلندمدت و تعادلی برقرار است. در تحلیل‌های اقتصادسنجی کاربردی جهت برآورد روابط بلندمدت بین متغیرها، میانگین واریانس آن‌ها در طی زمان ثابت و مستقل از زمان در نظر می‌گیرند و در نتیجه به‌طور ضمنی ثبات رفتاری را برای آن‌ها فرض

می‌کنند. باوجود این در تحقیقات کاربردی معلوم شده است که در بیشتر موارد ثبات رفتاری متغیرهای سری‌های زمانی تحقق پیدا نمی‌کنند. به‌منظور اطمینان از نتایج به‌دست‌آمده، محققان اقدام به تجدیدنظر در روش‌های برآوردی کرده و به‌طور سیستماتیک به بررسی ایستایی متغیرها و همگرایی بین آن‌ها پرداختند. در جدول (۲) بررسی مانایی (ایستایی) متغیرهای تحقیق نشان داده شده است.

جدول (۲): بررسی مانایی (ایستایی) متغیرهای تحقیق

نام متغیر	مقدار بحرانی ADF			مقادیر در سطح	نتایج	
	۰/۰۱	۰/۰۵	۰/۱۰			
لگاریتم تولید ناخالص داخلی (LogGdp)	-۴/۲۴۳	-۳/۵۴۴	-۳/۲۰۴	-۲/۵۳۲	۰/۳۱۱۷	ناایستا
لگاریتم نرخ ارز (LogExr)	-۴/۲۲۶	-۳/۵۳۶	-۳/۲۰۰	-۰/۷۹۶	۰/۰۴۵۲	ایستا*
	-۴/۲۳۴	-۳/۵۴۰	-۳/۲۰۲	-۴/۹۳۹	۰/۰۰۱۶	ایستا***

*** کمتر از ۰/۰۰۱ ≤ * کمتر از ۰/۰۰۵ ≤ منبع: یافته‌های تحقیق

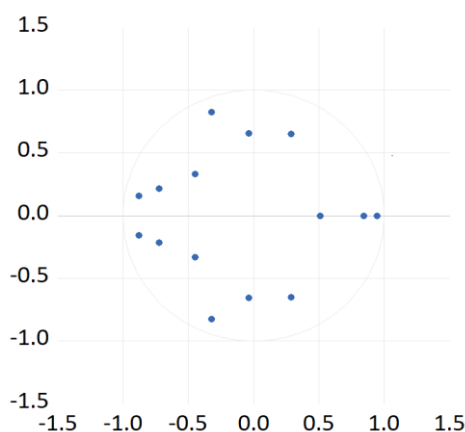
زده شده از نمودار AR استفاده می‌کنیم. این نمودار معکوس ریشه‌های مشخصه یک فرایند AR را نشان می‌دهد. اگر قدمطلق تمام این ریشه‌ها کوچکتر از واحد باشند و داخل دایره واحد قرار گیرند، مدل VAR تخمین زده شده پایدار است. نمودار AR مدل در شکل نشان می‌دهد که معکوس همه ریشه‌های مشخصه، داخل دایره واحد قرار می‌گیرند و مدل VAR تخمینی این مدل‌ها، شرط پایداری را تأمین می‌کند. چون متغیرها در یک سطح ایستا نبودند آزمون ریشه واحد و رابطه بلند متغیرها بایستی بررسی گردد. لذا آزمون ریشه واحد الگوی VAR مدل اول مطابق نمودار (۳) انجام گرفت. نتایج نشان می‌دهد که تمامی ریشه‌ها کوچکتر از یک می‌باشند بنابراین مدل از ثبات برخوردار می‌باشد.

جدول (۲) نشان می‌دهد متغیرهای پژوهش (لگاریتم تولید ناخالص داخلی (LogGdp)، لگاریتم نرخ ارز (LogExr)، مقادیر در سطح ۰/۰۱، ۰/۰۵، ۰/۱۰ از مقدار بحرانی بزرگتر می‌باشند (سطح معنی‌داری بزرگتر از ۰/۰۵ بود)؛ پس متغیرهای پژوهش در سطح ۰I_ ایستا نیستند، بایستی دیفرانسیل‌گیری انجام شود. مشاهده می‌شود؛ با یک-بار تفاضل‌گیری (دیفرانسیل مرتبه اول) متغیرهای پژوهش در سطح ۱I_ ایستا می‌باشند. پس نتیجه گرفته می‌شود متغیرهای پژوهش (لگاریتم تولید ناخالص داخلی (LogGdp)، لگاریتم نرخ ارز (LogExr)، در سطح ۱I_ ایستا می‌باشند.

آزمون ریشه واحد الگوی VAR

در صورت عدم ثبات الگوی VAR نتایج به‌دست‌آمده قابل اطمینان نیستند، به‌منظور بررسی پایداری مدل تخمین

Inverse Roots of AR Characteristic Polynomi:

نمودار (۳) آزمون ریشه واحد الگوی AR

گویای این مطلب می‌باشد که ضرایب متغیرها بر حجم تسهیلات اعطایی بانک در قالب عقود مشارکتی مدنی (تسهیلات اعطایی در قالب عقود اسلامی) معنی‌دار و مطابق با شرایط اقتصاد ایران می‌باشد. تأثیر ضرایب تکانه‌های وارده از طرف تولید ناخالص داخلی (تأثیر منفی)، نرخ ارز (مثبت) در معادله حجم تسهیلات اعطایی بانک قالب عقود مشارکتی مدنی (تسهیلات اعطایی در قالب عقود اسلامی) در ایران معنادار هستند.

تخمین مدل SVAR

جدول (۳) نشان‌دهنده سیستم معادلات شوک‌های ساختاری و شوک‌های فرم خلاصه شده می‌باشد. در جدول (۳): $1e@$ تکانه‌های مربوط به تولید ناخالص داخلی، $2e@$ تکانه‌های مربوط به نرخ ارز در قالب عقود مشارکتی و مبادله‌ای را نشان می‌دهد که نتایج تخمین مدل در جدول زیر قابل‌ارائه می‌باشد. نتایج حاصل از تخمین مدل SVAR

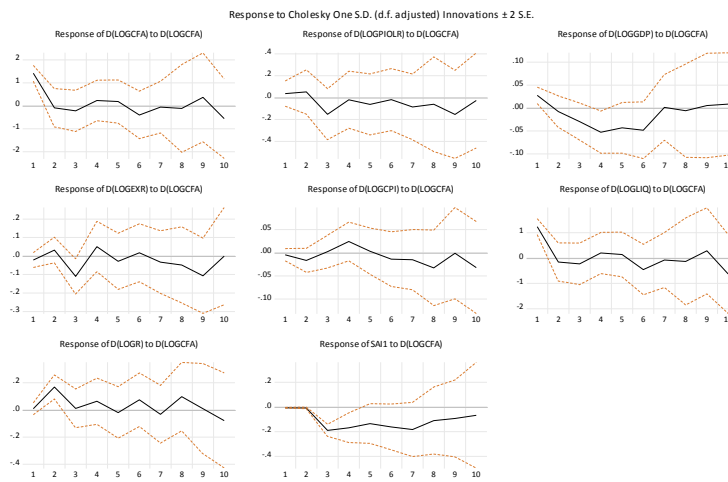
جدول (۳): برآورد رابطه تعادلی بلندمدت برای مدل تحقیق

Structural VAR Estimates Sample (adjusted): 1363 1400 Structural VAR is just-identified				
سطح احتمال	آماره t	انحراف معیار	ضریب	بررسی ضریب تکانه‌های متغیرهای تحقیق
۰/۰۰۰	-۴/۳۸۷۴	۰/۰۰۴۹	-۰/۰۲۱۵	ضریب تکانه‌های تولید ناخالص داخلی در معادله مشارکت مدنی (تسهیلات اعطایی بانک‌ها در قالب عقود اسلامی) (C1)
۰/۰۰۰۶	۳/۴۳۴۱	۰/۰۰۷۰	۰/۰۲۴۲	ضریب تکانه‌های نرخ ارز در معادله مشارکت مدنی (تسهیلات اعطایی بانک‌ها در قالب عقود اسلامی) (C2)
۰/۸۴۳۱	-۰/۱۹۷۹	۰/۱۹۷۹	-۰/۰۳۹۰	ضریب تکانه‌های نرخ ارز در معادله تولید ناخالص داخلی (C3)

این تحقیق، عکس‌العمل متغیر تسهیلات اسلامی نسبت به یک تکانه یا تغییر ناگهانی به‌اندازه یک انحراف معیار در هر یک از متغیرهای درون‌زای الگو شامل تولید ناخالص داخلی، نرخ ارز به صورت نمودار در نمودار شماره (۳) برای مدل نشان داده شده است.

توابع عکس‌العمل آنی:

برای اینکه بتوانیم نتایج رابطه تعادلی بلندمدت برای مدل خود رگرسیون برداری ساختاری SVAR را به‌خوبی تحلیل کنیم، نیازمند بررسی توابع عکس‌العمل آنی و تجزیه واریانس برای مدل می‌باشیم. برای الگوی مورد استفاده در

نمودار (۳): توابع عکس العمل آنی

نزولی) شده است. مجدداً در دوره هفتم الی هشتم ثابت و یکنواخت بوده، و از دوره هشتم الی دهم به صورت مثبت صعودی می‌باشد.

نتیجه گرفته می‌شود؛ اثر شوک تولید ناخالص داخلی بر مشارکت مدنی (تسهیلات اعطایی بانکها در قالب عقود اسلامی) در کوتاه مدت مثبت بوده است.

اقتصاد ایران به شوک‌های مثبت تولید ناخالص داخلی واکنش نشان می‌دهد تکانه تولید خالص داخلی مشاهده می‌شود که افزایش تولید ناخالص داخلی در دوره‌های اول منجر به افزایش بر مشارکت مدنی (تسهیلات اعطایی بانکها در قالب عقود اسلامی) شده است.

تجزیه واریانس

در این قسمت با توجه به الگوی برآورد شده، تجزیه واریانس متغیرهای مدل صورت گرفته است که نتایج آن در جدول (۴) برای مدل قابل مشاهده است. در این جدول ستون *S.E* خطای پیش‌بینی متغیرهای مربوطه را طی دوره‌های مختلف نشان می‌دهد.

با بررسی تجزیه واریانس سهم هر شوک در پیش‌بینی یک متغیر مشخص و معلوم می‌شود. در جدول (۴) تجزیه واریانس برای متغیر مشارکت مدنی (در قالب تسهیلات عقود اسلامی) آورده شده است. تجزیه‌های واریانس به گونه‌ای تعریف شده‌اند که در دوره اول (کوتاه مدت) معمولاً نوسانات هر متغیر توسط تکانه‌های مربوط به خود آن متغیر توضیح داده می‌شود. اما در افق‌های زمانی دورتر، سهم سایر متغیرها در پیش‌بینی رفتار یک متغیر با توجه به اهمیت آن‌ها افزایش می‌یابد.

اثر شوک نرخ ارز، بر مشارکت مدنی (تسهیلات اعطایی بانکها در قالب عقود اسلامی)

نمودار (۳) اثر نرخ ارز، به میزان یک انحراف معیار را بر مشارکت مدنی (تسهیلات اعطایی بانکها در قالب عقود اسلامی) نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است در ابتدا مثبت و صعودی بوده و پس از یک سال در دوره دوم الی دوره سوم منفی و نزولی، در دوره سوم الی چهارم منفی و صعودی می‌باشد. در دوره چهارم مثبت و صعودی، و در دوره چهارم الی پنجم مثبت و نزولی است. مجدداً در دوره پنجم الی دهم منفی و نوسانی (برخی دوره صعودی و نزولی) شده است

نتیجه گرفته می‌شود؛ اثر شوک نرخ ارز بر مشارکت مدنی (تسهیلات اعطایی بانکها در قالب عقود اسلامی) در کوتاه مدت مثبت ولی در بلندمدت منفی بوده است.

اقتصاد ایران به شوک‌های مثبت نرخ ارز واکنش نشان می‌دهد تکانه نرخ ارز مشاهده می‌شود که افزایش نرخ ارز در دوره‌های اول منجر به افزایش بر مشارکت مدنی (تسهیلات اعطایی بانکها در قالب عقود اسلامی) شده است.

اثر شوک تولید ناخالص داخلی، بر مشارکت مدنی (تسهیلات اعطایی بانکها در قالب عقود اسلامی)

نمودار (۱) اثر تولید ناخالص داخلی، به میزان یک انحراف معیار را بر مشارکت مدنی (تسهیلات اعطایی بانکها در قالب عقود اسلامی) نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است در ابتدا مثبت و نزولی بوده و پس از دو سال در دوره دوم الی دوره هفتم منفی و نوسانی (برخی دوره صعودی و

جدول (۴): تجزیه واریانس برای مدل

Perio d	S.E.	تسهیلات اعطایی	تولید ناخالص داخلی	نرخ ارز
۱	۱/۴۱۵۷	۱۰۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
۲	۱/۵۴۸۷	۸۳/۸۸۱۵	۱/۳۴۹۵	۰/۶۱۱۳
۳	۱/۵۹۱۲	۸۱/۴۳۴۳	۲/۶۴۸۴	۰/۸۵۲۱
۴	۱/۶۴۰۱	۷۸/۵۷۵۸	۲/۴۹۵۱	۱/۱۴۸۳
۵	۱/۹۲۹۶	۵۷/۶۸۹۸	۲/۶۴۴۸	۰/۸۳۷۷
۶	۲/۰۶۰۳۰	۵۴/۳۵۸۰	۴/۹۸۸۵	۲/۱۹۰۸
۷	۲/۰۸۵۲	۵۳/۱۴۲۹	۴/۹۲۳۰	۲/۲۶۷۰
۸	۲/۱۱۳۳	۵۲/۰۳۳۷	۴/۸۲۴۶	۴/۱۷۲۴
۹	۲/۱۸۱۰	۵۱/۶۵۵	۵/۸۲۷۰	۳/۹۱۷۲
۱۰	۲/۲۸۴۱	۵۳/۱۲۸۹	۵/۳۷۵۰	۳/۷۸۹۶

نتیجه گیری و پیشنهادات:

هر فعالیت اقتصادی برای ظهور و تحقق باید در یک شکل قانونی و مجاز در بیاید تا منافع و هزینه‌های مربوطه قابل وصول و پرداخت باشد. پیش از تصویب قانون جدید بانکداری بدون ربا بانک‌ها مجاز بودند که وام‌های ربوی به مشتریان خود بدهند، اما پس از تصویب قانون جدید تنها شکل مجاز کسب درآمد برای بانک‌ها عقدهایی با عنوان عقود اسلامی پیش‌بینی شده است که در حال حاضر بانک‌ها برای مشارکت با مشتریان خود در فعالیت‌های سرمایه‌گذاری یا دیگر فعالیت‌ها از این عقود استفاده می‌کنند. هر بانک برای هر فعالیت از یک یا چند عقد خاص استفاده می‌کند. بنابراین انتخاب ترکیبی از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری مختلف معادل با انتخاب ترکیبی از عقود است. هدف این مطالعه بررسی تأثیر بعضی از عوامل اقتصادی- مالی بر عملکرد عقود سرمایه‌گذاری اسلامی در نظام بانکی کشور بود. نتایج بدست آمده شامل موارد زیر می‌باشد:

۱. نتایج بررسی روند متغیرها در بازه زمانی ۱۳۶۳ الی ۱۴۰۰ نشان می‌دهد؛ بیشترین و کمترین میزان تولید ناخالص داخلی (*Gdp*) مربوط به سال ۱۴۰۰ و ۱۳۶۵، بیشترین و کمترین میزان مشارکت مدنی (تسهیلات

اعطایی بانک‌ها در قالب عقود اسلامی) (*Cfa*) مربوط به سال ۱۳۹۳ و ۱۳۶۳، بیشترین و کمترین میزان نرخ ارز (*Exr*) مربوط به سال ۱۴۰۰ و ۱۳۶۳، می‌باشند.

۲. نتایج حاصل از تخمین مدل *SVAR* گویای این مطلب می‌باشد که ضرایب متغیرها بر حجم تسهیلات اعطایی بانک در قالب عقود مشارکتی مدنی (تسهیلات اعطایی در قالب عقود اسلامی) معنی‌دار و مطابق با شرایط اقتصاد ایران می‌باشد.

۳. نتایج حاصل از تخمین مدل *SVAR* گویای این مطلب می‌باشد، تأثیر ضرایب تکانه‌های وارده از طرف تولید ناخالص داخلی تأثیر منفی در معادله حجم تسهیلات اعطایی بانک قالب عقود مشارکتی مدنی (تسهیلات اعطایی در قالب عقود اسلامی) در ایران معنادار دارند.

۴. نتایج حاصل از تخمین مدل *SVAR* گویای این مطلب می‌باشد، تأثیر ضرایب مثبت تکانه‌های وارده از نرخ ارز در معادله حجم تسهیلات اعطایی بانک قالب عقود مشارکتی مدنی (تسهیلات اعطایی در قالب عقود اسلامی) در ایران معنادار هستند. نتایج فرضیات در جدول (۵) آمده است.

جدول (۵): نتایج پژوهش

ردیف	فرضیه	نتایج
۱	تولید ناخالص داخلی بر عقود اسلامی در نظام بانکی کشور تأثیر معنی‌دار دارد.	پذیرش
۴	نرخ ارز بر عقود اسلامی در نظام بانکی کشور تأثیر معنی‌دار دارد.	پذیرش

منابع و ماخذ:

- احمدی حاجی آبادی، سید روح‌الله و احمد بهاربندی (۱۳۸۹). راهکارهای اجرای صحیح عقود مشارکتی در نظام بانکی ایران. فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی سال دهم. شماره ۳۸. تابستان ۱۳۸۹
- اسماعیلی، بابک (۱۳۹۷) نقش وقوع سیکل های تجاری در مطالبات معوق بانک های کشور با استفاده از فیلترهای میان گذر، فصلنامه اقتصاد مالی، دوره ۱۲، شماره ۴۴ - شماره پیاپی ۴۴، آذر ۱۳۹۷، صفحه ۱۶۱-۱۸۸
- امامی، کریم و مهدی ادیب پور (۱۳۸۸). بررسی اثرات نامتقارن شوک های نفتی بر تولید. فصلنامه مدل سازی اقتصادی. سال سوم. شماره ۴. پیاپی ۱۰. زمستان ۱۳۸۸. صص ۲۶-۱
- تقی پور، انوشیروان (۱۳۹۵) تحلیل ادوار تجاری تکانه های نفتی و مخارج دولت و مکانیزم های اثرگذاری آن ها بر متغیرهای کلان اقتصادی: رهیافت مدل DSGE، فصلنامه اقتصاد مالی، دوره ۱۰، شماره ۳۵ - شماره پیاپی ۳۵ شهریور ۱۳۹۵ صفحه ۷۵-۱۰۲
- جوان بخت، عدرا و حبیب الله سلامی (۱۳۹۱). "مقایسه اثرات کاهش نرخ سود و افزایش عرضه تسهیلات بر رشد تولید بخش کشاورزی و سایر بخش های اقتصادی در ایران: رویکرد الگوی تعادل عمومی قابل محاسبه مالی (FCGE)". مجله اقتصاد و توسعه کشاورزی. جلد ۲۶. شماره ۴. صص ۳۳۶-۳۱۵
- رضایی پور، محمد، نجار زاده، ابوالفضل و مهدی ذوالفقاری (۱۳۹۱) "بررسی رفتار سپرده گذاران بلندمدت نسبت به تغییرات نرخ بهره". فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی. سال بیستم. شماره ۶۳. پاییز ۱۳۹۱. صص ۱۷۰-۱۵۵
- شریفی رنانی حسین و سارا قبادی (۱۳۹۱) "اثرات نامتقارن شوک های سیاست پولی بر سطح تولید واقعی در ایران: رویکرد چرخش مارکوف. مدل سازی اقتصادی " پاییز ۱۳۹۱، دوره ۶ شماره ۳ (پیاپی ۱۹) صص ۱۰۸-۸۹
- عباسی نژاد حسین، گودرزی فراهانی؛ یزدان و شیوا مشتری دوست (۱۳۹۱). " آیا نوسانات حجم پول دارای اثرات حقیقی بر اقتصاد می باشد"، فصلنامه تحقیقات اقتصادی راه اندیشه، بهار ۱۳۹۱. صص ۹۴-۶۹
- فراهانی فرد، سعید، محمد نقی نظر پور، سارا بایی، (تابستان ۱۳۹۱)، «مقایسه تطبیقی کارایی بانک های اسلامی و غیر اسلامی (مطالعه موردی بحران ۲۰۰۹-۲۰۰۷)»، فصلنامه علمی و پژوهشی اقتصاد اسلامی، سال دوازدهم، شماره ۴۶. مهرگان، نادر و پرویز محمد زاده و محمود حقانی و یونس سلمانی (۱۳۹۲) " بررسی الگوی چند رفتاری رشد اقتصادی در واکنش به نوسانات قیمت نفت خام: کاربردی از مدل های GARCH و رگرسیون چرخشی مارکف" تحقیقات مدل سازی اقتصادی، تابستان ۱۳۹۲، شماره ۱۲، از صفحه ۷۳ تا ۱۰۱
- موسویان، سید عباس (۱۳۸۴) " ارزیابی قراردادهای شیوه های اعطای تسهیلات در بانکداری بدون ربا" اقتصاد اسلامی سال پنجم، ۱۳۸۴، شماره ۱۹
- مومنی، فرشاد (۱۴۰۰) تحلیل تأثیرپذیری عملکرد اقتصادی ایران از فعالیت بانک های خصوصی، فصلنامه اقتصاد مالی، دوره ۱۵، شماره ۵۵ - شماره پیاپی ۵۵ شهریور ۱۴۰۰ صفحه ۱-۲۲
- نظر پور محمد نقی، اکبر کشاورزبان پیوستی (۱۳۹۲) " الزامات احیای عقد مشارکت حقوقی راهبردی برای تحقق بانکداری PLS در نظام بانکداری بدون ربا" راهبرد اقتصادی: زمستان ۱۳۹۲، دوره ۲، شماره ۷؛ از صفحه ۳۹ تا صفحه ۷۹.
- نظر پور محمد نقی، سید عباس موسویان (۱۳۹۳) " بانکداری بدون ربا از نظریه تا تجربه" انتشارات دانشگاه مفید نظر پور محمد نقی، فرشید سلیمی، (۱۳۹۵) " تبیین اثر استفاده از عقود مشارکت محور در بانکداری بدون ربا در ایران در دو رژیم رکود و رونق " مطالعات و سیاست های اقتصادی، ۱۰۴، ج ۱۱، ش ۲، ۸۴-۵۷
- Balke, N. S., Brown, S. P. A., Yucel, M. K. (2002), "Oil price shocks and the U.S. Economy: where does the asymmetry originate?" *Energy Journal*, 23(3), 27-52.

Conference on Business & Economics. (2008)
ISBN: 978-0-9742114-5-9

Salina H. Kassim, M. Shabri Abd. Majid and Rosylin Mohd Yusof (2009). "Impact of Monetary policy shocks on the conventional and Islamic banks in a Dual Banking System: Evidence from Malaysia". *Journal of Economic Cooperation and Development*, 30, 1 (2009), 41-58

Ravn, M.O, and Sola M (1999) "Asymmetric Effects of Monetary Policy in the U.S.: Positive Versus Negative or Big Versus Small?" *Working Paper, Universitat Pompeu Fabra*.

Tan, S.H., & Habibullah, M.S. (2007). "Business cycles and monetary policy asymmetry: An investigation using Markov-Switching models", *physica a*, 380: 297-30

Goldfeld, S. M. and Quandt, R. E. (1973). "A Markov model for switching regressions". *Journal of Econometrics*, 1 (1): 3-16.

Xuan, Mai., Ha. N. Tu D. and Lien, P (2023). *Efficiency of the Islamic Banking Sector: Evidence from Two-Stage DEA Double Frontiers Analysis. Int. J. Financial Stud.* 2023, 11, 32. <https://doi.org/10.3390/ijfs1101003>

Ball, L, & Mankiw. N.G (1994) "Asymmetric price adjustment and economic fluctuations" *Economic Journal*, 104: 247-261

Cover, J.P. (1992). "Asymmetries effects of positive and negative money. Supply shocks". *Quarterly Journal of Economics*, 107: 1261-1282.

Etem Hakan, Ergeç and Bengül Gülümser, Arslan (2011) "Impact of Interest Rates on Islamic and Conventional Banks: The Case of Turkey". MPRA Paper No. 29848 posted 4. April 2011

Fathin Faizah Said, AbdGhafar Ismail. (2008). "Monetary Policy, Capital Requirement and lending behavior of Islamic Banking in Malaysia", *Journal of Economic Cooperation*, 29, 3 (2008). 1-22

Kia, Amir and Darrat, A. F. (2003). "Modeling money demand under the profit-sharing banking scheme: evidence on policy invariance and long-run stability". Presented at the ERF's 10th Annual Conference, Marrakech, and Morocco. December 16-18, 2003.

Rosylin Mohd Yusof, Mohammed Al Wosabi and M. Shabri Abdul Majid. (2008) "Monetary Policy Shocks and Islamic Banks' Deposits in a Dual Banking System: A Comparative Analysis between Malaysia and Bahrain". 8th Global

The impact of exchange rate shock and gross domestic product on the country's Islamic contracts

Morteza Haqqovi Haghigi¹

Marjan Damankeshideh^{*2}

Manijeh Hadinejad Darsera³

Khashayar Seyedshukari⁴

Mohammadreza Mizainejad⁵

Abstract

The purpose of this article is the effect of economic-financial factors, the effect of exchange rate shock and the effect of GDP shock on the country's Islamic contracts during the years 1400-1363. This research was done using SVAR vector autoregression model. This research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of nature and method. The data of this study was obtained from official information publishing databases, such as the Central Bank and the Monetary and Banking Research Institute of the Central Bank, as well as statistical yearbooks. In order to analyze the collected data, SVAR structural vector regression econometric methods were used and for statistical analysis, Eviuse 12 econometric software was used. At first, the research model was specified, then reliability tests were performed using the Phillips-Peron method, and then the co-integration tests were performed using the Johansen-Jisilius test, and then the model was estimated using the SVAR method. And model stability tests, IMPULSE RESPONSE and variance analysis were also conducted and finally the effect of research variables was discussed. The results of this research showed that there is a significant effect between the effect of exchange rate shock and the effect of GDP shock on the country's Islamic contracts.

Keywords: *economic factors, financial factors, exchange rate, gross domestic product*

¹ *Doctoral student of Department of Economics, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. morteza_h70@yahoo.com*

² *Department of Economics, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (corresponding author) - m.damankehideh@yahoo.com*

³ *Department of Economics, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iranmanijeh_hadinejad@yahoo.com*

⁴ *Department of Economics, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran- ksshokri@yahoo.com*

⁵ *Department of Economics, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iranmirzaei4633@gmail.com*